

Zdravotnictví Kanady postižené už dřívějšími nedostatky – ještě navíc snížením výdajů na zdravotnictví v Ontariu současnou konzervativní provinciální vládou – by

se jen obtížně mohlo vyrovnávat s jednou, neřku-li dvěma epidemiemi, o kterých se zmiňují.

Dojmy z Istanbulu

VRATISLAV KADLEC

Istanbul je v mnohém ohledu zvláštní město. Už ta jeho poloha. Je to jediné město na světě, které se rozkládá na dvou kontinentech – evropském a asijském. Rozděleno Bosporským průlivem leží zároveň na spojnicí tří moří: Středozemního, Marmarského a Černého. A pak je tu ještě jeho bohatá a pestrá historie spojená s jeho různými jmény.

Někdy v 7. stol. př. n. l. založili peloponežští Řekové na břehu Bosporu osadu pro obchod obilím z oblasti Černého moře zvanou Byzantion. Obchod vzkvétal a Byzantion (Byzanc) se stala významným střediskem východní části Římské říše; později jí dala dokonce své jméno a po rozdělení Římské říše se stala hlavním městem této její východní části. Když pak císař Konstantin r. 324 n.l. znovu říši sjednotil, přejmenoval Byzanc na Nova Roma (Nový Řím) a udělal z ní hlavní město. Po jeho smrti byla pak Nova Roma na jeho počest přejmenována na Konstantinopol. V následujícím tisíciletí plným nepokojů a vpádů Peršanů, Avarů, Arabů, Bulharů, Křičáků a nakonec Turků bylo město několikrát zpusťeno, znovu vybudováno a fungovalo jako hlavní město příslušné etnie. U Slovanů a speciálně v češtině se pro toto město ujal název Cařihrad (odvozeno zřejmě od „císařovo“ nebo „císařské sídlo“). Konečně v r. 1453 Mohamed II. Konstantinopol dobyl a udělal z něj hlavní město Osmánské říše pod názvem Istanbul (utvořeno zřejmě z řeckého „eis ten polin“ vysloveného turecky jako „is tin bolin“, což znamená asi tolik jako „k městu“ nebo „do města“). Istanbul pak zůstal hlavním městem Turecka až do r. 1923, kdy Kemal paša (první turecký prezident, zvaný také Atatürk – „otec Turků“) udělal z politických důvodů hlavním městem Ankaru. Istanbul

však zůstal dodnes největším městem Turecka (9 mil. obyv.), a jak Turci říkají, také jeho „tajným“ hlavním městem. Vraťme se však zase do současnosti.

Když se blížíte k Istanbulu po moři, voní se před vámi panorama města ovládaného mešitami (kostely) s kupolemi a štíhlými minarety (věžemi). Údajně je těch mešit v Istanbulu přes 3000 a jsou jedním z důvodů, proč se říká, že Istanbul je „bránou k orientu“. Vzhledem k významnému postavení, které náboženství v politickém životě Turecka dodnes má, byly nám při prohlídce města jako první prezentovány právě ony mešity. Aniž bych se chtěl dotýkat náboženského citění Turků nebo islamistů vůbec, co se týká mešit, musím říct, že když jste viděli jednu, viděli jste všechny. Je to dáno tím, že mohamedánské náboženství nezná žádné svate, žádné anděly a odmítá, ba přímo zakazuje zobrazovat náboženské výjevy a zejména ne boha – Allaha. Proto jsou islámské kostely-mešity až na velikost zvenčí i vevnitř všechny stejné. Uvnitř je to prázdná místnost bez jakýchkoliv ozdob, vyložená koberci. Výjimku tvoří jenom okna opatřená barevnými ornamenty a sem tam jsou na stěnách nebo oknech citáty z koránu (arabským písmem). Zvenčí pak jsou u každé mešity studny nebo vodovody a žláby s tekoucí vodou, protože podle příkázání si každý mohamedán, než vstoupí do mešity, musí umýt tvář a nohy. My, jako cizinci a nevěřící, jsme se nemuseli umývat, zato ale jsme se museli přezout do jakéhosi druhu papučí, anebo chodit v punčochách a ženy musely mít šátky na hlavě. Každá mešita má nejméně jednu věž (minaret), ze které svolává muezín věřící k modlitbě. Dříve tak činili osobně, ale jak jsme se na vlastní oči a uši přesvědčili, jsou dnes na většinu minaretů připevněny ampli-

ony, ze kterých se z magnetofonových pásků line příslušný apel. Obvyčejně má každá mešita 4 minarety podle čtyř příkázání, která musí každý věřící zachovávat. Výjimku tvoří mešita sultána Ahmeta neboli „modrá mešita“ (protože je obložena azurově modrými kachličkami), která má z neznámého důvodu 6 minaretů a je největší mešitou města.

Ze všech těch kostelů nás nejvíce zaujala stavba zvaná Hagia Sofia neboli „chrám Boží moudrosti“. Turci mu říkají Aya Sofya neboli „svatá moudrost“. Je to stavba stará 1400 let. Dal ji postavit byzantský císař Justinian v 6. stol. n. l. jako křesťanský kostel. Po dobytí Cařihradu jej Turci přeměnili na mešitu tím, že zvenčí přistavěli 4 minarety a vevnitř odstranili všechny sochy, obrazy a přetřeli nástěnné malby; v kupoli pak zavěsili 6 obrovských černých tzv. medailonů se zlatými arabskými nápisy. Vcelku ovšem neubrali stavbě nic na její velkolepé a mohutné důstojnosti a krásě. Od roku 1934 udělali z tohoto kostela muzeum, obnovili, co se dalo, tj. některé fresky a mozaiky z křesťanského období, ale nechali tam také islámské vlivy, např. ty černé medailony. Stavba ohromuje nejen svou velikostí a estetikou, ale také stářím a zachovalostí. Když uvážíme, kolik přežila válek, požárů, zemětřesení a jiných pohrom, měla by být přiřazena jako osmý div světa k těm sedmi předešlým.

Turecko je země plná protikladů, protichůdných tendencí a rozporů. Tak především je tu rozpor mezi městem a venkovem. Zatímco města se stále více evropeizují, tj. modernizují se a civilizují, zůstává venkov jak ve výrobní technice, tak hlavně v duchovní oblasti pod vlivem středověce pojatého islámského náboženství pozadu. Názorně jsou tyto rozdíly patrné např. na školství a na postavení ženy ve společnosti. Zatímco ve městech je už zavedena povinná školní docházka, převládá na venkově analfabetismus, zejména u značné části ženského obyvatelstva. Zatímco ve městech (a zejména v Istanbulu) uvidíte mnoho žen evropsky oblečených a emancipačně vystupujících, na venkově převažují stále ještě ženy zahalené až po kotníky v černých hábitech, s šátky na hlavě, kráčející tři kroky

za mužem nebo nejstarším synem. Měst je ovšem v Turecku stále ještě poměrně málo, takže většina obyvatelstva žije v poměrně zaostalých poměrech.

Turci neprodělali průmyslovou revoluci ani období osvícenství a národního obrození, takže ve své většině nemají ani uvědomělý proletariát, ani pravé kapitalisty. V důsledku toho neznají a nemají ani správný a potřebný poměr k práci. Tyto skutečnosti se odrážejí v životě Istanbulu v tom, že tam vidíte velmi málo výrobních podniků, továrních komínů a fabrik, zato ale plno obchodů, obchůdků a bazarů. Hlavní zájem Turků se soustřeďuje na obchodování, smlouvání a prodávání všeho možného i nemožného. Jakmile jsme se objevili na ulici jako poznatelná skupina cizinců, byli jsme okamžitě obleženi a doprovázeni rojem Turků, kteří nabízeli všechno, od pohlednic a knížek o Istanbulu přes hodinky, fotoaparáty, brýle, trička až k turbanům, kaftanům, koberecům a dokonce i zlatu. A samozřejmě předpokládají, že budete smlouvat. To prostě patří k rituálu. Kdybyste to neučinili, budou vás považovat za naivního hlupáčka a nebudou mít z prodeje žádnou radost. Samozřejmě že takovému prodávače s podobným chováním a jednáním najdete i v některých jiných evropských městech, ale nikde to nebude mít tu intenzitu a nádech orientu jako tady. Na druhé straně zase najdete v Istanbulu, a to na asijském břehu, honosné bulváry vybavené všemi atributy západní civilizace: od přepychových restaurací až k MacDonaldu, od Diora až k Marks & Spencer. A tady nepotkáte žádné pouliční prodavače. Zřejmě tu mají zakázaný přístup a tento zákaz respektují dobrovolně, protože jsme tu neviděli žádnou policii nebo pořádkovou službu, která by jim v jejich počínání bránila. Tato část města stojí svou výstavbou, pojetím a rytmem života proti starému městu. Po „bráně k orientu“ ani památky; zatímco ve starém městě ten orient bije přímo do očí nejenom bazary, ale celým způsobem života. Ten se odehrává totiž z velké části na veřejnosti, venku, kde muži sedí na chodnicích před svými obydlími a popíjejí černou kávu (pověstného „turka“), kde normální silniční doprava není možná, protože na ulicích je vy-

staveno zboží a pohybuje se neustále množstvím lidí, takže autem, ba ani motorkou neprojedete. V určitých částech starého města se nedoporučuje cizincům pohybovat se ani ve dne, natož potom v noci.

Rozporuplnost Istanbulu lze dokumentovat také na jeho architektuře. Za architektonickou perlu platí Topkapı. Je to konglomerát palácových budov, které dal v 15. stol. vybudovat Mohamed II. jako sultánské sídlo. Jeho následníci převzali tento objekt v jeho funkci a doplnili dalšími budovami. Dnes jsou z nich muzea. Popsat jejich architekturu, vybavení a poklady by vyžadovalo další články. Nejlepší je podívat se tam.

Vedle už zmíněných výstavných bulvárů a stěsnaných uliček starého města lze na evropském břehu Bosporu vidět honosné paláce a budovy stavěné v klasickém stylu konce 19. a začátku 20. století, dnes obývané většinou vládními úřady a tureckou honorací. Na protějším (asijském) břehu najdete další zvláštnost Istanbulu, totiž dřevěné letní vily. Nejsou to žádné sruby nebo chaty, ale skutečně domy, obyčejně jednopatrové, postavené z opracovaného dřeva, k neroze-

znání od domů zděných, protože jsou omalovány. Jejich prodejní cena se dnes pohybuje v milionových dolarových částkách. Ze stavebního hlediska jsou ještě zajímavé oba mosty, kterými je překlenut Bosporus. Aby nebránily lodní dopravě, jsou zavěšeny ve výši 64 metrů nad hladinou moře. Jeden na řetězech a druhý na 58 cm silných drátech. Přes oba je normální automobilový provoz, dokonce bez poplatků.

Nakonec ještě jeden dobrý tip. Žádný pilný turista by neměl opomenout navštívit islámské muzeum, kde se dozvíte mnohé o historii kočovných turkotatarských kmenů před jejich trvalým usídlením na maloasijském poloostrově, jakož i o islámském umění.

Samozřejmě že čtyřdenní pobyt v Istanbulu, byť spojený s intenzivní prohlídkovou činností, z vás ještě neudělá experta na Turecko, ba ani ne na Istanbul. Přece však získáte takto určitý obraz o problémech tohoto státu, který vehementně usiluje o vstup do Evropské unie. A v tomto smyslu bychom se ve vlastním zájmu měli o Turecko informovat. Návštěva Istanbulu je k tomu první krok.

Redakci Universitas došlo

ANNUAL REPORT. Masaryk University in Brno 2002

České a slovenské odborné práce o jihovýchodní Evropě. Bibliografie za léta 1991 - 2000, Brno 2003

Česko-slovenská historická ročenka 2002. Masarykova univerzita v Brně, 2002

Jan Firbas ve vzpomínkách. Spisy MU v Brně, Filozofická fakulta. Masarykova univerzita v Brně, 2003

Geologické výzkumy na Moravě a ve Slezsku. X. ročník. Masarykova univerzita v Brně, 2003

Interní kardiologická klinika FN Brno-Bohunice. Ročenka 2002. Masarykova univerzita v Brně, 2003

Litteraria Humanitas. XII. Filozofická fakulta. Ústav slavistiky. Masarykova univerzita v Brně, 2003

Média a realita. Sborník prací Katedry mediálních studií a žurnalistiky FSS MU Brno. ed.: Jaromír Volek, Václav Štětka. Masarykova univerzita v Brně, 2003

Nové poznatky v kinantropologickém výzkumu. Soubor referátů ze semináře pořádaného 15. 11. 2002 na Fakultě sportovních studií MU v Brně. Masarykova univerzita v Brně, 2003

O prevenci ve stomatologii. Symposium Brno 26. 9.- 27. 9. 2003. Masarykova univerzita v Brně, 2003

PLANT REPRODUCTION: FROM MENDEL TO MOLECULAR BIOLOGY. September 1 - 3, 2003 Brno. Masarykova univerzita v Brně, 2003

Politické strany ve střední a východní Evropě. Ideově-politický profil, pozice a role politických stran v postkomunistických zemích. P. Fiala, J. Holzer, M. Strmiska a kol. Masarykova univerzita v Brně, 2002